

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ФОРМАЛЬНОЇ ТА НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Баніт Ольга Василівна

доктор педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, м. Київ

Постановка проблеми. Нові орієнтири соціально-економічного та культурного розвитку кардинально змінюють вимоги до освіти, підвищують її роль у житті кожної людини. Освіта набуває якісних змін, суттєво збільшується кількість суб'єктів освітнього процесу, урізноманітнюються ціннісні установки й вікові особливості учнів, посилюються вимоги до організаційних та методичних складових. Зазначені перетворення зумовлюють необхідність побудови освітньої політики в контексті неперервності. Водночас загострюється проблема невідповідності чинної системи освіти новим потребам суспільства й людини. Зрослі пізнавально-інформаційні запити різних верств населення неможливо задовольнити в межах формальної (традиційної) освіти. Відтак актуалізується питання її інтеграції з формальною та інформальною освітою.

Метою дослідження є аналіз інтеграційних процесів формальної та неформальної освіти в Україні.

Результати дослідження. Одним із ключових стратегічних завдань освітньої політики нашої держави є забезпечення конкурентоспроможності української освіти на ринку світових освітніх послуг, розширення діяльності закладів освіти неформальним та інформальним навчанням. Поняття «неформальна освіта» увійшло до наукового обігу наприкінці 1960-х рр. У 1967 р. Під час міжнародної конференції у Вільямсбурзі (США) постало питання щодо світової освітньої кризи у зв'язку зі швидким застаріванням навчальних програм та низьку здатність формальної освіти адаптуватися до глобальних змін. Стало очевидно, що здобути необхідні знання лише в системі формальної освіти неможливо. Отже, постає необхідність розвитку неформальної освіти.

Вітчизняні дослідники одностайно зауважують, що в Україні неформальна освіта здійснюється не системно [1; 2; 3]. Вона не має відповідної нормативної бази, а також відсутнє розуміння її важливості на сучасному етапі освітніх перетворень. Це пояснюється тим, що в Україні у процесі формування політики в галузі освіти основна увага приділялася лише формальній освіті. Згідно з дослідженням вчених, неформальна освіта існувала як придатак до формальної і охоплювала такі напрями, як позашкільна освіта, післядипломна освіта, громадянська освіта (різнопланова діяльність громадських організацій), шкільне та студентське самоврядування (через можливість набуття управлінських, організаторських, комунікативних та інших умінь), освітні ініціативи, спрямовані на розвиток додаткових умінь і навичок (комп'ютерні та мовні курси, гуртки за інтересами) [2].

У результаті аналізу наукових джерел [1; 2; 3], ми прийшли до висновку, що серед інституцій неперервної освіти є чимало таких, де вагомою складовою

є неформальна освіта. Зокрема, це державні та приватні заклади, що забезпечують дистанційні освітні програми; школи іноземних мов; студії живопису, акторської майстерності, кіномистецтва, різного рівня заклади, що забезпечують формування інформаційної грамотності тощо.

Навчальна діяльність у системі неформальної освіти характеризується високим рівнем мотивації, усвідомленою потребою в засвоєнні знань та вмінь, тобто можливістю отримання «самоспрямованих знань та вмінь». Відповідно до поставлених завдань, неформальна освіта реалізується через заплановані з точки зору цілей і часу навчання заходи та програми, спрямовані на професійну підготовку, підвищення рівня грамотності, розвиток різного виду компетентностей, професійної майстерності, м'яких навичок, створення демократичного суспільства, виховання громадянина тощо. Така освіта передбачає як нефіксовані межі її здобуття, так і різноманітні форми, серед яких:

- дидактичні: загальнодидактичні навчальні програми і курси, лекції, освітні семінари, освітні конференції, дидактичні майстерні, стажування;

- соціально-педагогічні: компенсаційні програми, спрямовані на соціально-особистісний розвиток людини; тренінги особистісного розвитку, ораторської майстерності, ефективного спілкування, взаємостосунків;

- професійно орієнтовані: курси для отримання нової професії, спеціалізовані конференції, семінари, презентації, тренінги, студії, майстер-класи, об'єднання у фахові мережі / професійні асоціації, рольові ігри, симуляції, кейс-методи, фото презентації;

- мовно-лінгвістичні: мовні курси, літні мовні школи, недільні школи, засідання клубів;

- культурно-мистецькі: музейні експозиції, читацькі гуртки, творчі майстерні, презентації; театри, колективи художньої самодіяльності, вуличні університети, екскурсійні тури, освітній туризм та інші культурно-масові заходи;

- дистанційні: онлайн-навчання, створення та послуговування мережевими бібліотеками, Інтернет-сервісами, цифровими ресурсами загальнокультурного характеру, відео-лекторії, вебінари, соціальні мережі, форуми та ін. [1; 2; 3].

Дослідники неформальної освіти відзначають провідну роль діалогу учасників як базової передумови її ефективного впровадження. Тому визначені форми неформальної освіти насичуються діалогічними методами: дискусії (вільні, панельні, регламентовані, структуровані, тощо) та дебати, кейс-навчання, моделювання проблемних ситуацій, портфоліо, читання, ігри (ділові, рольові, навчальні, організаційно-діяльнісні, виробничі, дослідницькі, проблемно-ділові, проєктувальні), консультації, симуляції професійних/соціокультурних процесів і явищ, інноваційні освітні технології (open-space/відкритий простір, майстерня майбутнього, world-cafe/світове кафе, peer-education/рівний навчає рівного тощо) [2; 3].

Форми й методи неформального навчання базуються на спільній діяльності учасників – взаємодії, обміні інформацією, спільному вирішенні

проблем, моделюванні ситуацій, оцінці дій співучасників та власній рефлексії, зануренні в реальну атмосферу ділового співробітництва. Окрім того, варто відзначити відкритість простору неформальної освіти до оточення та середовища, що виступають як реальність для засвоєння нового досвіду [3].

Як бачимо, форм та методів неформальної освіти дорослих є чимала кількість, та й сам процес цієї освіти є динамічним і передбачає постійне їх оновлення й удосконалення.

Висновки. У результаті проведеного аналізу можна зробити висновок, що неформальна освіта є, з одного боку, вимогою науково-технічного прогресу, що потребує постійного опанування новими технологіями, заснованими на інноваційних знаннях, з іншого – вимогою інформаційного суспільства, головною ознакою якого є неперервний процес оновлення знань. Особливу роль у неформальній освіті відіграють практико орієнтовні активні форми й методи навчання. **Перспективою подальших досліджень** буде аналіз найбільш ефективних нині форм неформального навчання як форуми, структуроване онлайн-навчання (у т.ч. відкриті освітні ресурси), курси й програми громадських об'єднань, організовані для їх членів, цільових груп або суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Лук'янова Л. (2012). Неформальна освіта дорослих як невід'ємна складова освіти впродовж життя. URL: http://www.uaod.org.ua/data/PRO_OSVITU_DOROSLYH/unformal_OD.PDF;
2. Ніколенко Л.Т. (2016). Науково-методичний супровід формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/1_2016/НИКОЛЕНКО.pdf
3. Павлик, Н.П. Характерологічні ознаки неформальної освіти: соціально-педагогічний підхід. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*, 2015. № 2, С. 160–170.